

SFRAGISTICKÉ BOHATSTVÍ ARCHIVU NÁRODNÍHO MUZEA: OD POVODNÍ K DIGITALIZACI¹

KLÁRA WOITSCHOVÁ

Sfragistický materiál ve všech podobách byl Národním muzeu od jeho založení v roce 1818 a později i v jeho samostatně ustaveném archivu (po roce 1846) vždy hojně zastoupen a měl v jeho sbírkách také velmi pestré osudy. Někdy, podle odborného zaměření jednotlivých kustodů sbírek, se zdálo, že se jedná spíše o přítěž k ostatním trojrozměrným artefaktům či písemnostem, jindy se zas staly pečeti a pečetidla jablkem sváru mezi jednotlivými muzejními odděleními a se stopami tohoto neujasněného pojetí zacházení s odlišky pečeti, pečetiemi a pečetidly se v NM setkáváme vlastně dodnes. Již jen výčet oddělení, v nichž je možno je nalézt, hovoří poměrně výmluvně.

Krom archivu, o němž bude pojednáno samozřejmě velmi podrobně v následujícím textu, je třeba zmínit především Oddělení starších českých dějin Historického muzea. Zdejší soubor je poměrně rozsáhlý, čítá přibližně celkem 400 kusů pečetidel a voskových pečeti. Co do původců, nalezneme zde samozřejmě jednotlivce z různých vrstev společnosti, města, společenstva i úřady a z hlediska datace je sbírka široce časově rozprostřena od středověku (např. vosková pečeť pražského biskupa Daniela z roku 1165) až do moderní doby, kde se jedná především o těžko určitelná osobní pečetidla z 19. století.

Druhý, podstatně menší, avšak neopominutelný soubor chová ve svých depozitářích také Etnografické oddělení Historického muzea. V tomto případě je tvořen především pečetidly a pečetiemi (původními dobovými či moderními účelově pořízenými otisky označovanými jako „novopečeti“) obcí, měst a cechů, což pochopitelně souvisí s odbornou činností oddělení. Jedná se cirká o 100 kusů.² Máme-li vymezit jeho rozsah časově, pak se zde nesetkáme se středověkými pečetidly, což je dáno tématickým zaměřením, nýbrž celý soubor spadá až do doby novověké až moderní. O tomto celku, který byl inventován ve 2. polovině 20. století, se zaměstnanci archivu dozvěděli teprve v naprosto nedávné době a vlastně pouze náhodou při přebírání zcela jiného materiálu.

V průběhu doby můžeme také narazit na knihovnu NM a Numismatické oddělení Historického muzea jako na součásti, které měly v držení sbírku pečeti a pečetidel, ale v tomto případě se jednalo o celek, který postupně proplouval mezi jednotlivými odděleními a sbírkami podle zájmu jednotlivých kustodů či podle toho, jak určilo vedení NM, nicméně v tomto případě se jedná o soubor, který nakonec přešel do správy Archivu NM.³

¹ Text vznikl v rámci projektu GA ČR 16-02022S „Národní muzeum v éře Československa“.

² Původ tohoto souboru je zcela neznámý, v inventarizačních záznamech je jako původ objevuje, že se jedná o „starou zásobu“. Jako jedna z hypotéz se nabízí, že se mohlo jednat o artefakty převzaté po skončení Národopisné výstavy v Praze.

³ ANM takto převzal také jeden „typář“, který by vlastně pravděpodobně měl své lepší uplatnění právě v Numismatickém oddělení, a to razidlo reversu bílého groše z doby Rudolfa II. (1604). ANM, Sbírka pečetidel a razítek, sig. A260.

Sfragistický materiál, ať už nejrůznější povahy, je v Historickém muzeu NM pochopitelně nejhojněji zastoupen v Archivu NM. Může se jednat buď o specializované sfragistické soubory, či o pečeti spojené s jinými typy archiválií, avšak i v takovém případě vlastně tvoří svého druhu sfragistické soubory (a v ANM ne zrovna malé), které je třeba při přehledu sfragistických prací brát v úvahu.

Podívejme se tedy podrobněji na hlavní sfragistické projekty, jenž v ANM probíhají v posledních letech.

Eichlerova sbírka

Sbírka G, neboli Eichlerova topografická sbírka tvoří jednu z tzv. starých sbírek muzejního archivu. Vznikla v souvislosti s přípravou nového popisu Českého království po již zastarávajícím popisu Jaroslava Schallera. Shromažďováním materiálu byl tehdy pověřen středoškolský profesor Josef Eichler, který vytvořil jednak zevrubný dotazník, jež měli vyplnit představitelé světské či církevní správy, a k tomuto dotazníku byly ještě přidruжены další vedlejší úkoly, jedním z nich bylo otištění všech místních dochovaných typářů a jejich podrobný popis. Na různých místech bylo ke splnění tohoto úkolu přistoupeno s různou pečlivostí, nicméně i tak je dodnes součástí Eichlerovy sbírky úctyhodný soubor 8689 kusů pečetních otisků do španělského vosku.⁴ Jedná se o relativně snadno přístupné a vesměs dobře fyzicky dochované (tedy neprošlé úředním či poštovním stykem) exempláře, celá sbírka včetně pečetních otisků je tedy velmi hojně badatelsky využívána. Z tohoto důvodu bylo přikročeno k digitalizaci a zpracování otisků do databáze s připojeným vyobrazením. Tuto aktivitu dokonce NM podpořilo udělením interního grantu.

V ANM to byl vlastně první soustavný pokus⁶ o zpracování pečetních otisků prostřednictvím moderních přístupů, tj. za využití elektronické databáze a digitalizace. Jako metodický základ byla použita pravidla stanovená pro celostátní Soupis pečeti, pečetidel a sbírkových odlišek v archivech České republiky.⁷ Velmi rychle se ukázalo, že celá řada kritérií a kategorií Soupisu je pro novověký až moderní materiál velmi dobře přijatelná, některé kategorie zůstaly naopak zcela nevyužity, či hůř, ukázalo se že zcela scházejí (např. v typech původců schází moderní samospráva, v pečetních obrazech není kam zařadit pečeti s postavami, které není možné považovat za portrétní atd.). Chybějící kategorie byly tedy volně doplněny podle potřeby.

Již brzy po započeti katalogizační práce se ukázalo jako velký problém značné množství exemplářů. Aby práce bylo možno dokončit ve stanoveném dvouletém limitu, byl vytvořen autorský kolektiv, jehož členy byli krom řešitelky projektu studenti oboru Pomocné vědy historické a archivní studia FF UK v Praze. Spolupráce vysokoškolského pedagoga a archiváře v jedné osobě a studentů na rozsáhlém projektu znamenala cennou zkušenost pro obě strany. Studenti na jedné straně na vlastní kůži poznali, že ani důkladné seznámení

⁴ Podrobně ke vzniku Eichlerovy sbírky srv. Woitschová, Klára: Otisky dějin. Pečeti Eichlerovy sbírky. Praha 2013, k pečetním otiskům speciálně s. 39nn.

⁵ V letech 2011–2012 byla řešitelkou projektu Otisky dějin. Sfragistický materiál ve starých sbírkách Archivu Národního muzea autorka tohoto textu.

⁶ O průběhu evidence typářů v rámci celostátního soupisu pořádaného Archivní správou MV ČR bude učiněna zmínka na příslušném místě.

⁷ Akce byla zahájena k 1. lednu 1997, č.j. AS/1-1/97 a předcházela jí a provázela bohatá diskuse na stránkách zejména Archivního časopisu, během níž krystalizoval příslušný postup popisu, jeho položky a terminologie popisu. Takto srv. např. Müller, Karel. Návrh pravidel pro zpracování tmářů a dalšího sfragistického materiálu (pečeti, odlišek pečeti). Archivní časopis 39, 1989, s. 215–219, projekt pak detailně komentoval Růžek, Vladimír: Soupis pečeti, pečetidel a sbírkových odlišek v archivech České republiky, Část 1: Východiska, důvody a cíle. Archivní časopis 47, 1997, s. 143–158; Část 2: Počítačový program Pečetě, Archivní časopis 47, 1997, s. 213–233, ale i celou řadu dalších příspěvků obou jmenovaných na stránkách odborných periodik a příležitostných sborníků z příslušných odborných konferencí.

se s teoretickými postuláty sfragistiky je neuchrání před četným váháním a pochybnostmi při praktické práci s reálným materiálem, na druhou stranu někteří (naštěstí však skutečně pouze někteří) ze zúčastněných studentů zůstali splnění zadaného úkolu mnohé dlužni a bylo nakonec méně komplikované po nich celou svěřenou část předělat, nežli opravovat neuvěřitelné množství chyb (chybně určené lokality a přečtené opisy, nesprávně určené pečební obrazy).

V době zpracovávání pečeti Eichlerovy sbírky bylo nutno také speciálně řešit vhodný software a posléze také způsob prezentace materiálu. Moderní program Pečeti z produktové řady fy Bach systems s.r.o. při započetí prací nebyl v ANM k dispozici a později pouze v jedné licenci, proto bylo po zralé úvaze přikročeno ke zpracování materiálu v prostředí jednoduché tabulky MS Excel, která krom toho, že je k dispozici široké škále uživatelů, umožňuje pozdější snadnou konverzi do pokročilejších programů. Stejně tak bylo nutno improvizovat ve věci plánované prezentace, vzhledem k tomu, že nebyl k dispozici ani dnes k těmto účelům ANM využívaný webový portál VadeMeCum zmiňované firmy. Byl tedy naprogramován relativně jednoduchý web, který však umožňuje vyhledávání pouze podle předem určených kritérií (současné správní zařazení a správní zařazení v době vzniku otisku, ke škodě věci bylo bohužel opomenuto původní správní zařazení z doby patrimoniální správy), což jej dnes značným způsobem handicapuje oproti takřka neomezeným vyhledávacím možnostem pokročilejších systémů. V roce 2012 však toto řešení představovalo pro Archiv NM vrchol technických a finančních možností (web byl programován svépomocí).

Další zcela samostatnou otázkou je pak digitalizace materiálu. Zde jsme měli větší štěstí, neboť v Archivu byl k dispozici tehdy velmi kvalitní skener Microtek ScanMaker 9800XL, který umožňoval kvalitní skenování předloh s hloubkou až 4 mm. Pro moderní pečeti s mělkým reliéfem byl tento způsob digitalizace zcela dostačující, pro skenování bylo stanoveno rozlišení 450 dpi a pro ukládání formát TIFF, které se obojí ukazuje jako dostatečné i v současné době a vyhovuje jak tiskovým, tak jiným prezentačním požadavkům, pro něž jsou obrázky pečeti požadovány pro interní i externí potřeby.

Celý projekt se tedy podařilo zhruba dokončit v roce 2012, v následujících letech probíhaly revize záznamů o pečetích a vyvrcholil vydáním již citované knihy s vloženým CD, které obsahuje pro tyto účely speciálně vytvořený web.

Sbírka pečetidel a razítek

Tato sbírka patří v ANM k těm z pomocněvědného hlediska nejvýznamnějším a zároveň k těm, které mají nejbarvitější osudy. Sáhá od středověku až prakticky do současnosti (příčemž současnost představují především razítka Národního muzea či z některých osobních fondů). Obsahuje celkem 1162 kusů. Soubor je tříděn podle původních majitelů (osoby, církevní původci, města, cechy, úřady, různé, moderní razítka bez ohledu na provenienci). Hodnotíme-li ji z hlediska vzniku, pak se na jejím shromažďování podílely prodejem i nezištnými dary desítky jednotlivých dárců prakticky již od samotného založení muzea, byť jeho přesné zmapování vzhledem ke značně nekonkrétním přírůstkovým záznamům není prakticky bohužel možné.⁸

Sbírka zažila během své existence dva otřesy. Prvním, z nějž se dosud nevzpamatovala a jehož stopy pravděpodobně nebudou zaceleny již nikdy, byla v květnu 1995 krádež části sbírky z tehdejšího špatně zabezpečeného mimopražského muzejního depozitáře na zámku Křinec. Jedna z našich největších státních sbírek pečetidel tehdy byla umenšena o bezmála polovinu svého rozsahu, přičemž v některých případech je ztráta zatím definitivní, v jiných

⁸ Maximálně v této otázce výtěžila muzejní registraturu bývalá správkyň této sbírky: Běličová, Milena: Sbírka pečetních typářů a razítek Archivu Národního muzea. Časopis Národního muzea – řada historická (dále ČNM) 181, 2012, 1–2, s. 44–68.

je od ztracených exemplářů k dispozici alespoň starší otisk a konečně některé odcizené typáře se podařilo během let ke sbírce vrátit (v některých případech zásahem policie, jindy darem, z domova i ze zahraničí).⁹ Druhou kritickou chvílí byly pak ničivé povodně roku 2002, které postihly nový muzejní depozitář v Terezíně. Archivní materiály jsou jinak bezpečně uloženy v 1. patře terezínských Magdeburských kasárnách, avšak pečetidla spolu s pečeti byla jako jediná deponována v přízemí, protože speciálně pro ně v 19. století vyrobené účelové dřevěné skříně nebylo možno do archivu přidělených depozitářů prakticky uložit. Srpnové povodně účelové skříně zcela zlikvidovaly a spolu s nimi i určitou část sbírky pečeti a pečetních odliktů, přes to jak zoufale situace vypadala, se však neztratilo ani jediné pečetidlo a ani jediné nebylo závažnějším způsobem poškozeno. Vybrané exempláře byly v průběhu následujících let díky dotacím MK ČR konzervovány.¹⁰

Při moderním zpracování bylo v případě Sběrky pečetidel a razítek na co navazovat. Existuje několik generací rukopisných/strojopisných knižních či listkových katalogů, které současným archivářům značně usnadňují orientaci v celém souboru. S prospěchem lze využít zejména strojopisnou listkownici na předtištěných formulářích, která je pozůstatkem po první soupisové akci¹¹ pořádané Archivní správou Ministerstva vnitra již v 70. letech 20. století a jejímiž autory byli v ANM renomovaní sfragistika a heraldici Vladimír Růžek a Pavel R. Pokorný. K novější celostátní soupisové akci¹² se ANM přidalo až poměrně pozdě, a sice v roce 2008, kdy jí byla po svém nástupu do ANM pověřena jako prvním úkolem autorka tohoto textu. Tehdy se ještě jednalo o původní software pracujícím v systému DOS, který však již v té době budil pro svou technologickou zastaralost rozpaky. S určitým časovým odstupem pak byl (v průběhu roku 2011) tento program nahrazen novým, na jehož vzniku se podílela firma Bach systems s.r.o., která jej později začlenila jako jeden ze specializovaných modulů do svého systému archivních pořádacích systémů a jako takový jej lze začlenit i do prohlížeče VadeMeCum, což se s takřka kompletním katalogem pečetidel (včetně zachycených ztracených kusů) stalo v roce 2016.

V tomto případě tedy nebylo nutno se potýkat s řešením softwarových či metodologických otázek, neboť byly poměrně přesně dány rámcem celostátní soupisové akce organizované nadřízeného archivního orgánu. Samozřejmě bylo cílem jednotlivé katalogové položky doprovodit také obrazovou dokumentací jednotlivých pečetidel. I v tomto případě bylo možno využít již zmiňované skenovací zařízení, které je v archivu k dispozici, a sice ke skenování pečetních ploch typářů. Tímto způsobem byl zpracován kompletně celý soubor a v brzké době bude obrazová část doplněna do prohlížeče a vyhledávače VadeMeCum. Jinou otázkou je ovšem zachycení celkové podoby pečetidel včetně držadel a dalších součástí. Tuto věc se zatím nepodařilo technicky uspokojivě vyřešit a i přes to, že Archiv disponuje kvalitním fotografickým vybavením, nedaří se stanovit takové parametry fotografování, při nichž by nedocházelo k rozmazání některých částí obrazu. Muzeum sice disponuje fotografickou dílnou, avšak ta je trvale zaneprázdněna jinými pracemi a zdokumentování tohoto rozsáhlého souboru je mimo její možnosti.

Katalog listin

Reprezentativně jsou pochopitelně v ANM zastoupeny také listiny. Jednak jsou jim věnovány dvě samostatné sbírky (Sběrka pergamenových listin A, B) a nemálo dalších listin

⁹ Ryantová Marie: Navracená část ukradené sbírky tmářů. Archivní čtvrtletník 6, 1999, č. 1, s. 15–17 a Běličová, Milena: Sběrka, s. 57–61.

¹⁰ Běličová, Milena: Archiv Národního muzea v povodni. ČNM 172, 2003, č. 1–2, s. 101–106.

¹¹ Čj. Ar/2-2777/71 z 18. října 1971.

¹² Čj. AS/1-1/97.

je roztroušeno v dalších, převážně osobních, fondech, které archiv uchovává.¹³ Diplomatickému materiálu je při pořádacích a katalogizačních pracích věnována pochopitelně zasloužená pozornost a po mnoha letech se k dokončení a definitivnímu zpracování sbírky A i B vrátila PhDr. Milena Běličová, která kdysi sepsala jejich papírový katalog. Ten je nyní revidován a doplňován. Hlavním impulsem k znovuoobnovení prací s listinami se stalo zapojení archivu do mezinárodního projektu Monasterium, který pro archiv v první fázi znamenal především kompletní digitalizaci těchto listin a spolu s nimi byly zdigitalizovány i známé pergamenové listiny z jiných fondů. Celá řada listin je pochopitelně opatřena pečeti (přivěšenými, přitíštěnými, zavěšenými, voskovými i kovovými), proto bylo přikročeno i k jejich podrobnějšímu zpracování.

Metodika popisu zůstává neměnná jako v předcházejících případech, stejně tak je obdobně řešena i prezentace směrem k badatelské veřejnosti, kdy listiny jsou zpracovány v modulu Listiny software fy Bach Systems s.r.o. a pečetí zas v příslušném modulu sfragistické, jak o něm byla řeč výše a obojí bude postupně přístupné na portálu VadeMeCum.

Počáteční nadšení nad tím, že spolu s listinami byl zdigitalizován i připojený sfragistický materiál, bylo nutno silně korigovat, protože technologie použitá k šetrnému skenování často rozměrných listin se ukázala pro pečetí jako nevyhovující a výsledné obrázky pečetí jsou vesměs při detailním pohledu nezřetelné a nečitelné. Fotografování pečetí ve vlastní režii ANM se nejeví jako reálné a také první pokusy se skenováním středověkých pečetí s hlubším reliéfem vzbudily spíše skepsi, nicméně s posunem technických možností a zlepšením přístrojového vybavení ANM po roce 2012 modernějším skenovacím zařízením (Epson Expression 10000XL) se zdá, že tato překážka byla zdárně překonána a bude možno doprovodit také záznamy pečetí související s listinami archivu NM prezentovat způsobem stejným, jako katalog pečetidel.

Sbírka pečetí

Sbírka pečetí se vyvíjela v ANM velmi podobně jako Sbírka pečetidel a razítek. Také v tomto případě jde o soubor sestavený koupěmi či dary jednotlivin či celých souborů, který byl budován od samého vzniku Muzea, nejprve v knihovně, později v Numismatickém oddělení a v Archivu NM. Zatímco zpracování typářů byla věnována celkem soustavná pozornost (pravidelně vznikající evidence při různých manipulacích se sbírkou), zpracování sbírky pečetí a odlítků zůstává dlouhodobým desiderátem.¹⁴ Důvodů nedostatečné pozornosti upřené směrem k pečetím bylo asi více, jednak se nejedná o tak „exkluzivní“ předměty jako v případě pečetidel, jednak ovšem již velmi záhy narostla sbírka do takového rozsahu, že takřka nebylo a není v silách jednotlivce soubor zpracovat. Odhady jeho rozsahu se značně liší, již koncem 19. století byl počet odlítků a otisků odhadován na 80–60 tisíc kusů, dnes jsme v odhadech poněkud strážlivější, současné odhady dosahují zhruba poloviny uvedeného rozmezí.

Sbírka pečetí byla navíc silně postižena povodní v roce 2002. Zatímco robustní kovová pečetidla pobyt ve vodě vesměs výrazněji nepoškodil, zejména pro starší sádrové odlítky byl pobyt ve znečištěné vodě zcela zničující. Celá řada původních alb s pečetními otisky byla natolik postižena plísní, že bylo nutno je zcela zlikvidovat, mnohé jednotliviny jsou dnes natolik setřelé, že jejich vypovídající hodnota je nulová. Navíc, odlítky a otisky bylo nutno pečlivě po povodni desinfikovat, k čemuž došlo až v roce 2008, kdy restaurátorka pracující v ANM jako zástup za mateřskou dovolenou sbírku očistila i nově zabalila. I tak ovšem zů-

¹³ Zevrubnou informaci srv. in: Běličová, Milena: Pergamenové listiny v archivních fondech a sbírkách Archivu Národního muzea, ČNM 184, 2015, č. 1–2, s. 63–78.

¹⁴ Jediný text, na který je dosud v této souvislosti možno odkázat, je povšechná charakteristika fondu in: Čechura, Jaroslav (red.): Průvodce po fondech a sbírkách Archivu Národního muzea, Praha 1998, s. 37.

stává možnost badatelského využití sbírky vzhledem k neexistenci byť i jen základních orientačních pomůcek silně omezená.¹⁵

Na druhou stranu v této chvíli jsou již v ANM vytvořeny veškeré podmínky (metodické i technické, navíc bylo nashromážděno i určité množství zkušeností se zpracováním většího objemu pečetních otisků) ke zpracování této sbírky, která může přinést mnoho zajímavých a možná i dosud neznámých či jinak obtížně dostupných exemplářů pečeti.

Závěr

V předcházejícím textu byly představeny hlavní sfragistické soubory v Archivu NM a jejich nakládání s nimi v uplynulých letech. Ve výčtu by jistě bylo možno dále pokračovat, neboť rozsáhlé soubory pečeti je možno najít např. v Hlávkově sbírce autografů, v Topografické sbírce (Sbírka F) či v Genealogické sbírce (Sbírka H). Nicméně i po stránce metodické, i po stránce technické by se jednalo *mutatis mutandis* jen o opakování již řečeného.

Při zpracování sfragistického materiálu v Historickém muzeu NM je nutno vznít v úvahu nejrůznější okolnosti. Okolností čistě formální je rozdílná evidence stejného materiálu v různých odděleních (Centrální evidence sbírek vs. Národní archivní dědictví), která má však za následek např. to, že při minimální ochotě ke komunikaci mezi jednotlivými odděleními se o množství uchovávaného sfragistického materiálu dozvídáme pouze naprosto náhodně a naše možnosti, jak jej podchytit, jsou poměrně omezené.

Pomineme-li tento spíše vnějškový aspekt celé věci a pokusíme-li se shrnout dosavadní zkušenosti s moderním zpracováním sfragistického materiálu v ANM, pak je nutno zmínit zejména následující skutečnosti:

1. Z hlediska metodického se při zpracování typářů i souborů pečeti víceméně osvědčily standardy formulované ze strany nadřízených archivních orgánů při příležitosti celostátních soupisů. S některými nabízenými možnostmi lze snad polemizovat a jistě lze v některých případech iniciovat diskusi o doplnění některých dle mého názoru chybějících kategorií, avšak nahlíženo obecně, používání jednotné metody zpracování může zajistit kompatibilitu dosažených výsledků. To je při větších objemech informací neocenitelná devíza, přičemž v rámci jedné instituce lze i v těchto objemech zajistit možnosti redakce a kontroly dat, aby tato jednota byla dodržena.

2. Mnohovrstevnatou problematikou je technická stránka zpracování a posléze zpřístupňování sfragistického materiálu. Prvním aspektem je software pro zpracování katalogů. Poté, co byl starší program fungující v prostředí DOS nahrazen modernějším a zejména když je možno pečeti bez problémů prezentovat v archivním VadeMeCu, považuji tuto otázku za víceméně vyřešenou, přičemž samozřejmě oba softwary jistě budou dále v budoucnu propracovávány a vylepšovány.

Dalším aspektem je určení parametrů digitalizace pečeti a pečetidel. Zatímco u pečeti s mělkým reliéfem a u pečetních ploch pečetidel se při určení jednoduchých základních parametrů (rozišení 450 dpi, ukládání ve formátu TIFF) daří dosahovat se současným přístrojovým vybavením velmi kvalitních výsledků, digitalizace starších pečeti s hlubším reliéfem a zachycení pečetidel jako trojrozměrných artefaktů, se zatím stále jeví jako poněkud problematické.

3. Velkým problémem je snad na všech pracovištích Muzea nedostatečné personální zabezpečení a ANM v tomto není výjimkou. Zpracování rozsáhlých souborů se ovšem za těchto okolností jeví jako poměrně komplikované, zejména vezmeme-li v úvahu součas-

¹⁵ Jednotlivé odlitky a otisky jsou identifikovatelné na základě původních rukou psaných popisek, z nichž se ovšem některé při povodni ztratily, k určité části sbírky existuje rukopisný katalog (Archiv Národního muzea, Sbírka rukopisů, sign. B 1338). Obecně je ale vyhledání konkrétní pečeti či odlitku možné pouze soustavných procházením celé sbírky.

ný systém podpory věd prostřednictvím spíše krátkodobých projektů. Jednou z možností, jak doplnit chybějící pracovníky, je v prostředí NM rozsáhlý a dobře nastartovaný systém dobrovolnické činnosti. Problémem je ovšem to, že zdaleka ne všichni, kteří se zajímají o dobrovolnickou práci v ANM, jsou specialisty v oblasti PVH, a je tudíž možno je využít pouze k digitalizačním pracím. Druhou možností je pak spolupráce se studenty pomocných věd historických. Ta již byla v minulosti ve větší míře využívána, ovšem s rozporuplnými zkušenostmi.

I přes uvedené výminky bylo v Archivu Národního muzea v oblasti zpracování sfragistického materiálu uděláno mnoho práce a nasbírali jsme v této oblasti i celou řadu velmi cenných zkušeností. Nezbyvá než doufat, že i v budoucnu se podaří v těchto aktivitách dále pokračovat a zpřístupňovat i další dosud utajené bohatství Archivu NM odborné i laické veřejnosti.